

Herbert George Wells (1866 – 1946): Ostrov doktora Moreaua (1896)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy;

4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

(...) „Ano. To, co jste viděl, jsou zvířata, která jsem proměnil a jaksi – vymodeloval. Svůj život jsem zasvětil zkoumání tvárnosti živých bytostí. Léta jsem studoval a získával nové zkušenosti. Vidím, že na mě hledíte s hrůzou, ale vždyť přece neříkám nic nového! (...) Dokážu změnit nejen vnější vzhled zvířete. Trvale lze rovněž přetvořit celou fyziologii a chemické procesy probíhající v jeho těle, jak dokazuje vakcinace a další metody očkování živého či mrtvého materiálu, které jsou vám nepochybně známy. Něco podobného je transfúze krve. Jí jsem také začal své pokusy. (...)“

„Jenže,“ namítl jsem, „ta zvířata – mluví!“

Souhlasil a hned pokračoval ve svém výkladu, že tyto možnosti nekončí jen tělesnou proměnou. Je možné vycvičit i vepře. Psychika je mnohem snadněji ovlivnitelná než fyzický vzhled. V rozvíjející se nauce o hypnotismu spatřujeme naději, že staré vrozené instinkty se dají nahradit pomocí sugesce, která potlačí nebo dokonce nahradí dědičné pudy. Mnohé z toho, čemu souhrnně říkáme morálka, je také taková umělá modifikace nebo úchylka instinktu: bojovnost se dá změnit v statečnou obětavost, potlačená sexualita v náboženskou cítění. Také prohlásil, že zásadní rozdíl mezi člověkem a opicí lze nalézt v hrtanu, v neschopnosti vytvářet přesně artikulované symboly, jimiž lze vyjádřit myšlenku. (...)

„Stejně vám zatím nerozumím,“ opovážil jsem se namítnout. „Čím ospravedlníte míru bolesti, kterou působíte živým tvorům? Jediné, co by vás mohlo k vivisekci opravňovat, je nějaké využití pro...“

„Jistě,“ povzdechl si. „Jenže já jsem úplně jiného založení. Vy jste materialista.“

„Nejsem materialista!“ ohradil jsem se rázně.

„Podle mého názoru ano – aspoň si to myslím. Neboť právě v otázce bolesti se rozcházíme. Dokud vás rozčiluje bolest, kterou vidíte nebo slyšíte, dokud podléháte vlastní bolesti, dokud může bolest ovlivňovat vaše výroky o hříchu, jste podle mě zvíře, uvažující jen o trochu jasněji o tom, co jiné zvíře cítí. Tato bolest...“

Nad jeho spekulací jsem jen netrpělivě pokrčil rameny. (...)

Během řeči vytáhl kapesní nůž, vysunul jeho menší čepel a odtáhl křeslo, abych viděl na jeho nohu. Pak si pečlivě vybral určité místo na stehně a vbodl si ostří do svalu. Za chvíli zas nůž vytáhl.

„Jsem si jist, že jste něco podobného už viděl. Nebolelo to o nic víc než píchnutí špendlíkem. O čem to svědčí? Bolest nevzniká ve svaly – to také ani není třeba. Poněkud vnímavější na bolest je kůže, ale i tak jsou na stehně jen určitá místa, kde ji můžeme cítit. Bolest je jakýmsi vnitřním lékařským rádcem, který nás varuje a pobízí. Všechny orgány v těle nevnímají bolest, ani všechny nervy, ba ani sensorické nervy. Například zrakový nerv není schopen přenášet ani náznaky skutečné bolesti. Je-li poškozen, vidíte jen světelné záblesky, stejně jako vám při poranění sluchového nervu jen hučí v uších. Rostliny také necítí žádnou bolest. Ani nižší živočichové, například hvězdice a raci, ji neznají. U lidí je to tak: čím jsou inteligentnější, tím více budou dbát o svou spokojenost a tím méně budou potřebovat nějaké varování před nebezpečím. Nikdy jsem neslyšel, že by se nepotřebná vlastnost v průběhu vývoje druhu uchovala a dříve nebo později nezakrněla. Vy ano? Bolest začíná být nepotřebná. (...) Příkladají-li lidé takovou váhu rozkoši a bolesti, Prendicku, je to známkou toho, že zůstali částečně zvířaty, z nichž vzešli! (...)

Jak vidíte, ve svém bádání jsem sledoval jen logiku věci. Je to jediný možný způsob vědeckého zkoumání, který znám. Položil jsem otázku, vymyslel metodu jak získat odpověď, a dospěl jsem – k nové otázce. Bylo možné to nebo ono? Neumíte si představit, co to pro vědce znamená, jaké posedlosti po poznání propadne. Neumíte si asi také představit ten zvláštní krásný pocit, který vám přináší touha po vědění. Nemáte před sebou obyčejného živočicha, živou bytost, jako jste vy sám, ale problém. Bolest a soucit? Jediné, co o nich vím, je, že jsem je kdysi dávno také prožíval. Chtěl jsem – a byla to jediná věc, kterou jsem v životě opravdu chtěl – nalézt hranici tvárnosti lidského tvora.“

„Jenže to je zvrhlost!“ vybuchl jsem.

„Až do dnešního dne mě etická stránka věci netrápila.“

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

golem – slovo *golem* znamená v hebrejštině neúplnost, nedokonalost a takto byla také tato oživená bytost pojímána. Neměla vlastní myšlenky ani vlastní vůli, obvykle nemohla hovořit a pouze doslovně plnila příkazy svého pána. Víra v možnost stvořit věc vychází z přesvědčení, že dobří lidé mají tvůrčí sílu, která ovšem není taková jako síla [Boží](#). Pojetí [šému](#), který golemy oživoval, vychází z [kabaly](#), neboť podle této nauky je možno zopakovat Boží tvůrčí čin s pomocí správné kombinace [písmen Božího jména](#).

homunculus ([lat.](#)) znamená človiček. Obecný latinský pojem dostal v raném novověku nový význam v souvislosti se spekulacemi o možném vytvoření umělého člověka. V [alchymistickém](#) spise *De natura rerum* („O povaze věcí“, [1538](#)), připisovaném [Paracelsovi](#), se podrobně popisuje, jak z mužského semene vypěstovat človička. Tento motiv umělého člověka použil ještě [J. W. Goethe](#) ve druhém dílu svého Fausta.

robot m 1. –a (živ.) (pův. v dramatu K. Čapka) automat podobající se člověku a konající lidskou práci; přen. expr. člověk pracující namáhavě, bez odpočinku 2. –u, -a (než./živ. 4. j. i –a) stroj s činností podobnou činnosti člověka, popř. nahrazující lidskou práci v podmínkách nebezpečných zdraví: kuchyňský r.; průmyslový r.